

Nr 12

Utlåtande i anledning av väckta motioner om fastighetsombud för dödsbon som äger jordbruks- och skogsfastigheter.

Tredje lagutskottet har behandlat två i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 13 i första kammaren och herr *Olsson, Erik, m. fl.*, samt nr 11 i andra kammaren av herr *Wikner m. fl.*

I motionerna, som är likalydande, framhålles att fastigheter, ägda av dödsbon, föranleder icke enbart olägenheter beträffande ägarnas inbördes förhållande utan även beträffande angränsande fastighetsägare och de myndigheter, som har att lämna upplysningar om fastighetens skötsel eller har hand om strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket. Enligt vad motionärerna inhämtat behålles nu dödsbon oskiftade under längre tid än tidigare, varigenom problemen med dödsbon i dessa hänseenden blivit alltmer irriterande.

Härom anför motionärerna följande:

Olägenheterna av dödsboägendet är mycket kännbara och kommer att öka väsentligt i och med den pågående rationaliseringsverksamheten inom ovan nämnda näringsgrenar. Skogsmark som äges av enskilda och dödsbon är starkt splittrad, och detta utgör stor olägenhet för ett rationellt skogsbruk. Sammanslagning av mindre skogsfastigheter har påbörjats för att åstadkomma en mera ändamålsenlig fastighetsbildning. För att genomföra detta måste ägarna vara eniga och överenskommelse träffas med berörda parter. Detta är inte alltid så lätt, då det gäller dödsbon med många delägare och då ägarnas bostadsorter är spridda. Samma förhållande uppstår då skogsvårdande åtgärder skall utföras på dessa fastigheter.

Det har visat sig att ägare av dödsbo är mindre intresserade av strukturrationalisering och skogsvårdande åtgärder än andra ägarkategorier. Detta förhållande sammanhänger inte alltid med att ägarna är negativt inställda utan mera med en viss passivitet, då de inte har kännedom om rationaliseringens syfte. Delägarna kan också vara oeniga, och därigenom försvåras samarbetet, och det är i många fall svårt att få kontakt med alla. Om lång tid förflutit efter dödsfallet, kan det vara mycket svårt att få reda på alla dödsbodelägare.

Motionärerna framhåller att problemen icke är begränsade till dödsbon såsom ägare till jordbruks- och skogsfastigheter, utan olägenheter kan även uppkomma i dödsbons förhållanden till bl. a. vägsamfälligheter och fiskevårdsföreningar.

För att lösa de påtalade spörsmålen borde enligt motionärerna i lag föreskrivas att dödsbo skall vara skyldigt att ha fastighetsombud att företräda dödsbodelägarna i vissa särskilt angivna situationer. Fastighetsombudet bör tillsättas av rätten i den ort där fastigheten är belägen.

I motionerna hemställas »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning och förslag om fastighetsombud för dödsbon som äger jordbruks- och skogsfastigheter».

Beträffande motionernas fullständiga innehåll hänvisar utskottet till motionen II: 11.

Gällande rätt

Dödsbo

Enligt 18 kap. 1 § ärvdabalken har efterlevande make, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) att, om ej särskild dödsboförvaltning är anordnad efter vad i 19 kap. sägs om boutredningsman och testamentsexekutor, för boets utredning gemensamt förvalta den dödas egendom. De företräder därvid dödsboet mot tredje man samt äger att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärd som inte tål uppskov får företagas, oaktat samtliga delägares samtycke ej kan inhämtas.

Boutredningsman och god man

I fråga om dödsbon finns i boutredningsmannainstitutet en förvaltningsform föreskriven. Denna är avsedd bl. a. för fall, då delägarna ej kan enas om förvaltningen. I den mån någon bland delägarna finner olägenheter vara förenade med dödsbogemenskapen, kan de undanröjas genom ansökan om förordnande av boutredningsman. Något skäl behöver ej anföras för att en sådan ansökan skall bifallas. Boutredningsmannen är behörig att företräda dödsboet mot tredje man och att tala och svara i mål som rör boet (19 kap. 12 § ärvdabalken). Han äger med andra ord inom ramen för dödsboförvaltningen företräda boet inför alla myndigheter, som kan komma att handlägga boets angelägenheter. Enligt 13 § i nyssnämnda kapitel må dock fast egendom eller tomträtt ej av boutredningsmannen överlåtas utan delägarnas samtycke eller, där det ej kan erhållas, rätten tillåter åtgärden. Jämlikt 1 § i samma kapitel kan boutredningsman under vissa förutsättningar förordnas på ansökan av överförmyndare.

Om viss dödsbodelägare befinner sig på okänd eller avlägsen ort eller ej är känd till namnet, kan domstol, när anmälan sker eller behovet eljest varder kunnigt, förordna god man för att bevaka delägarnas rätt (18 kap. 4 § föräldrabalken). Enligt 3 kap. 1 § tredje stycket jorddelningslagen fö-

religger skyldighet för lantmätare vid förrättning angående laga skifte att för förordnande av god man för delägare på okänd eller avlägsen ort göra sådan anmälan som avses i nyssnämnda lagrum.

Delgivning

Enligt 33 kap. 17 § rättegångsbalken gäller i rättegång att delgivning med dödsbo skall ske med någon, som äger företräda boet. Är flera gemensamt behöriga därtill, må delgivning ske med någon av dem, med delägare i dödsbo, dock endast om han sitter i boet. Har delgivning skett med delägare i dödsbo, åligger det honom att utan dröjsmål underrätta övriga delägare om delgivningen. Delägare i dödsbo, som sitter i boet, äger mottaga delgivning, ehuru boet ej står under delägarnas förvaltning. Han svarar för att handlingen utan dröjsmål överlämnas till någon, som äger företräda boet.

Dessa regler om förfarandet vid delgivning med dödsbo synes icke vara tillämpliga exempelvis vid underrättelse till fastighetsägare om förrättning för undersökning enligt 19 § skogsvårdslagen eller vid meddelande av avverkningsförbud enligt 13 § samma lag. Däremot torde exempelvis i mål, som jämlikt 20 § skogsvårdslagen handläggas av domstol, rättegångsbalkens delgivningsbestämmelser gälla.

Skogsvårdslagen

Eftersom motionerna och den nedan redovisade framställningen från lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen närmast tar sikte på med skogsvårdslagen förenade problem lämnas här en kortfattad redogörelse för denna lag.

Skogsvårdsstyrelsens uppsikt över skogsmarken enligt skogsvårdslagen kan sägas huvudsakligen omfatta två slags åtgärder med skog, nämligen avverkning samt återväxtåtgärder.

Beträffande uppsikten över avverkning finnes regler i 6—13 §§ skogsvårdslagen. Reglerna innebär bl. a. följande. Vissa närmare angivna slag av avverkningar får icke ske utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd. Skogsvårdsstyrelsen äger i samband med tillståndsgivning meddela föreskrifter, som kan anses påkallade. Sker avverkning i strid mot bestämmelserna i skogsvårdslagen eller mot skogsvårdsstyrelsens föreskrifter eller finner skogsvårdsstyrelsen på grund av företagen utstämpling eller eljest skälig anledning antaga, att sådan avverkning planlagts, skall skogsvårdsstyrelsen söka träffa överenskommelse med fastighetens ägare rörande avverkningen på fastigheten (12 §). Kan ej överenskommelse träffas eller sker avverkning eller upplåtelse av avverkningsrätt i strid mot överenskommelse äger skogsvårdsstyrelsen meddela förbud att på fastigheten avverka skog utan skogs-

vårdsstyrelsens tillstånd. I vissa brådskande fall eller där skogsvårdsstyrelsen finner skälig anledning antaga, att ingången överenskommelse icke skulle hållas, kan avverkningsförbud meddelas utan att försök att få tillstånd överenskommelse dessförinnan gjorts. Innan avverkningsförbud meddelas skall tillfälle beredas bl. a. fastighetens ägare att yttra sig i ärendet. Tål saken ej uppskov kan dock meddelas förbud tills vidare och intill dess annorlunda förordnas. Avverkningsförbud skall gälla viss tid, högst fem år, med rätt för skogsvårdsstyrelsen att förlänga förbudet för ytterligare fem år. Om förbudets innehåll skall genom skogsvårdsstyrelsens försorg bl. a. fastighetens ägare ofördröjligen bevisligen underrättas (13 §). För avverkningar, som företagits i strid mot skogsvårdslagen eller föreskrift eller avverkningsförbud, kan fastighetsägaren straffas med dagsböter (36 §). Vidare kan det avverkade virket förklaras förverkat eller den tilltalade förpliktas utgiva dess värde (39 §).

Bestämmelser om återväxtåtgärder finnes i 14—24 §§. Skyldighet att vidtaga sådana åtgärder, som är erforderliga för att nöjaktigt skogstillstånd inom skälig tid kommer att finnas, föreligger dels då vid avverkning icke kvarlämnats skog av nöjaktig beskaffenhet, dels vid skada genom naturhändelser, betning av hemdjur eller åverkan, dels ock när skogstillståndet å skogsmark är uppenbarligen otillfredsställande. Skyldigheten att vidtaga åtgärder efter skada eller för att avhjälpa uppenbarligen otillfredsställande skogstillstånd är dock på visst sätt begränsad, om icke skäligt bidrag till kostnaderna för åtgärderna kan erhållas av allmänna medel. För vidtagande av erforderliga återväxtåtgärder är skogsmarkens ägare ansvarig. Finer skogsvårdsstyrelsen, att återväxtåtgärder bör vidtagas, äger skogsvårdsstyrelsen söka träffa överenskommelse med markägaren om de åtgärder, som bör komma till stånd, och om den tid, inom vilken envar av dem skall vara verkställd. Överenskommelsen skall vara skriftlig. Kan överenskommelse ej träffas, förordnar skogsstyrelsen på hemställan av skogsvårdsstyrelsen sakkunnig person att med biträde av två ojäviga gode män undersöka förhållandet å stället. Fastighetsägaren skall bevisligen underrättas om tiden för förrättningen. Om undersökningen ger anledning därtill skall skogsvårdsstyrelsen ånyo söka få till stånd överenskommelse (19 §). Om ej heller nu överenskommelse kan träffas skall skogsvårdsstyrelsen väcka talan vid domstol, vilken äger föreskriva erforderliga åtgärder samt förelägga tid, inom vilken dessa skall vara fullgjorda (20 §). Sedan nämnda tid gått till ända kan, om anledning förekommer till antagande att vederbörlig åtgärd icke fullgjorts, skogsvårdsstyrelsen föranstalta om besiktning på marken. Till dylik besiktning skall markägaren bevisligen kallas. Skogsvårdsstyrelsen har att föranstalta om åtgärd, som befunnits eftersatt. I fråga om kostnader för åtgärd och besiktning gäller, att överexekutor på framställning av skogsvårdsstyrelsen kan låta omedelbart uttaga kostnaderna hos markägaren. Om avverkning sker eller planeras på sådant sätt

att återväxtåtgärder i mera betydande omfattning blir erforderliga kan skogsvårdsstyrelsen fordra, att betryggande säkerhet ställes för kostnad, som åtgärderna beräknas medföra. Ställes ej säkerhet kan skogsvårdsstyrelsen meddela avverkningsförbud.

Lantmäteristyrelsens, skogsstyrelsens och lantbruksstyrelsens framställning den 27 september 1962

I en till Konungen ställd skrivelse, dagtecknad den 27 september 1962, har lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen, nedan benämnda styrelserna, till en början anfört följande.

Gemensamt ägande i dödsboets form skapar, i synnerhet när det gäller den fasta egendomen, särskilda problem icke blott för ägarna i deras inbördes förhållande utan också för andra fastighetsägare i trakten liksom **för de myndigheter som har till uppgift att främja en förbättring av den fasta egendomens indelning och skötsel.** Flera av de spörsmål som därmed äger samband har sedan länge varit föremål för de lagstiftande och förvaltande myndigheternas uppmärksamhet. Problemkomplexet har, särskilt under tiden efter det sista världskriget, blivit alltmera påtagligt. De svårigheter och problem, varom här talas, föreligger emellertid icke blott då ägaren är dödsbo i teknisk-juridisk mening utan också vid den form av samlevnad mellan förutvarande dödsbodelägare, som innebär att ägarna efter boets delning (genom bodelning eller arvskifte eller bådadera) behåller ideella andelar i den dödes egendom. Det är på dessa båda former av gemensamt ägande av fast egendom för jordbruk och skogsbruk, som denna framställning tar sikte.

Olägenheterna av dödsboägandet är mycket kännbara och ökar väsentligt i takt med intensifieringen av rationaliseringsverksamheten. Styrelserna har därför ansett sig böra påtala den utveckling som på detta område för närvarande äger rum och framhålla önskvärdheten att företeelsen i tid göres till föremål för närmare undersökning och därav föranledda överväganden av juridisk och ekonomisk natur. Härmed sammanhängande frågeställningar kan komma att beröra dödsboets rättsställning över huvud taget. En utredning härav synes ofrånkomligen bli tämligen ingående. Sett från styrelsernas synpunkt är det emellertid angeläget med en reform, som utan större tidsutdräkt kan underlätta handläggningen av vissa förrättningar och ärenden. Styrelserna föreslår därför att för detta ändamål vidtages omedelbara åtgärder.

I frågan om förekomsten av jord- och skogsägande dödsbon framhålles att det f. n. icke finns en fullständig statistik häröver. För de problem som behandlas i framställningen är dock exakta siffror enligt styrelserna icke av avgörande betydelse. Den omständigheten att det överallt i landet finnes en mängd dödsbon, som icke endast tillfälligt äger jord och skog, är i och för sig tillräcklig för att frågan skall tagas upp till närmare granskning. Bland dem som i sitt dagliga arbete har att göra

med fastigheter och fastighetsägare är det, framhåller styrelserna, en allmänt förekommande uppfattning, att dödsbo som fastighetsägare blir en allt vanligare företeelse, ett förhållande som knappast torde äga något samband med de förhållandevis ringa variationerna i dödsfallsfrekvensen utan så gott som helt torde förklaras därav att dödsbon nu mer än förr behålles oskiftade under lång tid.

Även om någon fullständig statistik utvisande antalet dödsbon vid skilda tidpunkter sålunda ej finnes, saknas dock icke siffror som belyser utvecklingen.

Härom anföres följande.

Jordbrukets utredningsinstitut redovisar sålunda i sitt meddelande nr 5 år 1958 vissa strukturförändringar i det svenska jordbruket åren 1951—1956.¹ De framkomna siffrorna grundar sig på en stickprovsundersökning av 9 000 gårdar med en åkerareal av mer än två hektar. På grundval härav har framräknats approximativa tal för hela riket. Undersökningen, som utgör en jämförelse mellan förhållandena vid samma gårdar år 1951 och 1956, visar bl. a. följande.

Dödsbona var (vid sidan av den obetydliga kategorin »övriga», som vid båda jämförelsetillfällena ägde mindre än 1 % av rikets totala åkerareal) den enda kategorin jordägare som ökade sitt arealmässiga innehav av åker under perioden. 1951 ägde dödsbona 5 %; 1956 5,9 % av den totala åkerarealen.¹ Beaktas minskningen av den totala åkerarealen under samma tid — 3,8 % — utgör, enligt institutet, ökningen av den dödsboägda arealen 13,4 %. — Fördelat på en åkerareal om 10 hektar och däröver har emellertid antalet dödsboägda enheter ökat. Inom storlekskategorin 10—20 hektar åker ökade antalet dödsboägda enheter med 4,6 %. Inom storlekskategorin 20 hektar och däröver var ökningen 17,9 %. I förhållande till övriga storleksgrupper ökade sistnämnda storleksgrupp med 0,1 %. — Vid 1951 års stickprovsundersökning ägdes 458 enheter av dödsbon. År 1956 var 280 av dessa enheter fortfarande ägda av dödsbon, medan 121 förvärvats av enskild (fysisk) person. Antalet nytillkomna och år 1956 kvarstående dödsbon utgjorde 164.

Skogsstyrelsen gjorde efter samråd med lantbruksstyrelsen under vintern 1960—61 en undersökning av ägareförhållandena beträffande fysiska personers och dödsbos skogar. Undersökningen utfördes av skogsvårdsstyrelsernas läusskogvaktare och omfattade hela riket. Resultaten torde kunna betecknas som relativt fullständiga. Undersökningen visar att av den av dessa kategorier ägda skogsmarken ca 9 procent äges av dödsbon.² Då den totala skogsmarksarealen i riket är ca 22,5 miljoner hektar och nästan exakt hälften härav ägs av fysiska personer och dödsbon, kan beräknas att ca en miljon hektar skogsmark ägs av dödsbon.³ Det högsta dödsboprocentsatet finnes i Kopparbergs län (17) medan de lägsta siffrorna påträffas i de södra delarna av landet (Kristianstads län 3, Gotlands, Ble-

¹ I realiteten torde procenttalen enligt styrelserna vara högre. Uppgifterna grundar sig nämligen på fastighetstaxeringslängden där i en del fall dödsboets olika delägare i stället för dödsboet felaktigt angives såsom ägare.

² Man torde enligt styrelserna ha att räkna med att uppgiftslämnarna med dödsbo understundom jämställt sådana fall där arvsskifte skett genom boets delning i ideella andelar och den fasta egendomen sålunda äges med samäganderätt av förutvarande dödsbodelägare.

³ Skogsstatistisk årsbok 1959, utg. av skogsstyrelsen, Tabell A.

kinge, Malmöhus och Hallands län vardera 4). Procenttal högre än riksmedeltalet påträffas i vissa av de skogrikare länen (Värmlands län 10, Jämtlands län 11 och Norrbottens län 14).

Någon systematisk undersökning av orsakerna till att dödsbon bibehålls oskiftade och att denna företeelse synes bli allt vanligare har såvitt styrelserna känner till hittills icke skett. Styrelserna pekar dock på några av de enligt deras mening mest verksamma faktorerna och anför härom följande.

Vid mitten av 1930-talet, då dödsboet fick sin nuvarande rättsliga status, rådde ett penningvärde, som får karakteriseras som fast i jämförelse med den utveckling som därefter ägt rum, särskilt efter andra världskrigets slut. Inflationen har medfört en flykt till realvärden, i första hand fastigheter. Trots jordbruksnäringens tidvis låga lönsamhet och trots jordlagstiftningens prisdämpande effekt har priserna på jordbruks- och skogsfastigheter stigit, mätt även i ett fast penningvärde. Detta synes i sin tur ha medfört att delägare i dödsbo, alldeles bortsett från om de bor kvar i bygden som aktiva jordbrukare eller är bosatta på andra orter, betraktar den ärvda jorden och — kanske i ännu högre grad — skogen som ett kapital, vilket genom sin värdebeständighet är så värdefullt att man ej gärna vill avstå därifrån. Egendomen bibehålles därför oskiftad. — I samma riktning kan det förhållandet verka att den dödsbodlagare, som vill förvandla vid dödsbo-avvecklingen mottaget kapital till en annan jordbruks- eller skogsfastighet, till följd av jordlagstiftningen icke alltid kan göra detta liksom även det förhållandet att de jordpolitiska reglerna i fastighetsbildningslagstiftningen ofta utgör hinder mot delning av jordbruksfastigheter.

En annan i sammanhanget betydelsefull faktor är det ökade kapitalbehov, som kännetecknar dagens jord- och skogsbruk. Denna företeelse, som illustreras av den ökade maskin användningen, medför att den som vid arvskifte eller försäljning skall övertaga en jordbruksegendom mången gång måste lämna vederlag icke blott för fastigheten med kreatur och övriga gängse inventarier utan också för ett dyrbart maskin- och fordonsbestånd, till vilket motsvarighet i äldre tider saknades. Detta har gjort att det blivit »dyrare» att övertaga en sådan egendom, vilket i sin tur hindrat en avveckling genom arvskifte eller försäljning. I stället har följt ett ökat intresse för den uppdelning av kapitalinsatsen och arbetsinsatsen som arrendebudet innebär.

Skatteskalen är också en icke oviktig faktor i sammanhanget. Dödsbo betraktas skattemässigt som särskilt skattesubjekt; vad som från dödsboet utdelas till delägarna är däremot icke skattepliktig inkomst för dessa. Eftersom progressionen av den statliga inkomstkatten fått en ökad faktisk betydelse har det i många lägen blivit ett starkt intresse för allt fler personer att icke till sina vanliga inkomster lägga också inkomster från egendom som ingått i ett dödsbo eller vederlag för sådan egendom. De nuvarande beskattningsreglerna för dödsbo torde därför sett från den enskildes synpunkt ofta vara ett av de starkaste motiven för dödsbonas bibehållande.

Rådande svårigheter att erhålla kredit i förening med det tidvis höga ränteläget medför också att dödsbona kommer att bestå under längre tid än som förr var vanligt. Den som vill förvärva dödsboets fastighet och icke redan äger det nödvändiga kapitalet har många gånger svårt att låna er-

forderliga belopp. Rådande räntesatser i förening med jordbrukets relativt sett låga avkastning verkar i samma riktning. Svårigheterna är i princip desamma oavsett om spekulanten är delägare i dödsboet eller icke. Förr ordnades denna situation vanligen så att utlösta eller säljande delägare i stället för kontanter nöjde sig med vederlag i form av inteckningar i den överlåtna egendomen. Risken för fortsatt inflation i förening med det faktiska förbudet mot indexbundna inteckningar gör att detta förfarande numera praktiseras mindre ofta.

Beträffande bristerna i den nuvarande ordningen erinrar styrelserna om att man vid tillkomsten av 1933 års lag om boutredning och arvskifte, vilken numera inarbetats i den år 1958 antagna ärvdabalken, torde ha utgått ifrån att dödsbo skulle äga bestånd endast under en övergångstid. Förvaltningsformen dödsbo fick sin prägel av boutredningen och vad därmed sammanhänge; någon varaktig ekonomisk verksamhet skulle dödsboet icke ägna sig åt. I lagen fanns icke någon föreskrift om att arvskifte skulle ske inom viss tid. Genom att för varje beslut som rörde dödsboet i princip krävdes enhällighet, och då det stod varje delägare fritt att påkalla skifte, räknade man sannolikt med att dödsbona efter den nödvändiga avvecklingstiden tämligen allmänt skulle skiftas. Omständigheter som 1933 års lagstiftare ej gärna kunde förutse har emellertid medfört att utvecklingen tagit en annan riktning. Numera är det, inte minst på landsbygden, en normal företeelse att dödsbo förblir oskiftat under lång tid. Väsentliga svårigheter har emellertid genom det ökade dödsboägandet uppkommit i den verksamhet som har till syfte att främja jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. Det är därför i hög grad angeläget att de olägenheter som föreligger på grund av svårigheterna att ernå en ändamålsenlig förvaltning av dödsbos fastigheter i möjligaste mån undanröjes.

Enligt styrelserna har det vid den yttre rationaliseringen visat sig att fastigheter ägda av dödsbo (eller f. d. dödsbodelägare med samäganderätt) i stor utsträckning icke kommit att påverkas av rationaliseringssträvandena på sätt varit önskvärt; icke sällan utgör dödsbonas fastigheter dessutom en flaskhals som hindrar eller försenar önskvärda åtgärder. Detta har ofta sin grund i själva förvaltningsformen, sådan denna enligt nuvarande lagstiftning är anordnad. Det är alltså, framhåller styrelserna, icke alltid fråga om en rent negativ inställning utan mera om passivitet, bristande kännedom om pågående rationaliseringssträvanden, oenighet bland delägarna eller helt enkelt svårighet att få kontakt med dem.

Här påtalade företeelser äger enligt styrelserna en särskild betydelse i fråga om skogsbruket. Ägosplittringen beträffande den skogsmark som ägs av enskilda och dödsbon är i dag på sina håll mycket långt gången och utgör där ett starkt hinder för ett rationellt skogsbruk.

Genom att icke någon för varje dödsbo genomförd registrering äger rum beträffande ändringar i boets sammansättning eller delägarnas vistelseort anser styrelserna att förekomsten av dödsbon skapar problem som icke har

någon motsvarighet i fråga om andra ägarkategorier. Styrelserna anför vidare följande.

Det mest framträdande draget hos dödsboet som fastighetsägare är svårigheten att utröna vilka delägarna är, särskilt om längre tid förflutit från dödsfallet. Behovet av kunskap härom är icke enbart en ordningsangelägenhet utan förestavas av att enighet bland delägarna kräves för beslutförhet, vilket i sin tur är en förutsättning för att dödsboet skall kunna uppträda som avtalsslutande part. Eftersom numera såväl verksamheten för yttre rationalisering inom jord- och skogsbruk som den praktiska tillämpningen av skötsellagar sådana som skogsvårdslagen och uppsiktslagen i stor utsträckning bygger på överenskommelser mellan berörda parter, inses lätt i huru hög grad den ifrågavarande verksamheten tynges vid ymnig förekomst av permanenta dödsbon.

Styrelserna framhåller, att antalet verkliga vanhävdsfall numera i bygder, där fastighetsindelningen och förutsättningarna i övrigt medger ett någorlunda rationellt jordbruk, är sällsynta. Detta gäller även fastigheter ägda av dödsbon. I bygder med stor ägosplittring, t. ex. vissa delar av Kopparbergs län, är det icke ovanligt att påträffa verkliga vanhävdsfall även i trakter med goda naturliga förutsättningar för jordbruk. Styrelsernas samlade erfarenhet uppges ge vid handen att det inom ägarkategorien dödsbon (inberäknat samägande förutvarande dödsbodelägare) är vanligare än inom andra att fastigheterna är mindre väl skötta. Detta gäller om både jord, skog och hus.

Vad särskilt skogsbruket angår har enligt styrelserna det ökade dödsboägandet medfört speciella problem. Såsom ett led i nu förevarande utredning tillställde därför skogsstyrelsen i samråd med lantmäteristyrelsen under juni månad 1961 skogsvårdsstyrelserna en cirkulärskrivelse med frågor syftande till belysning av de frågor som äger samband med dödsbo såsom ägare av skog. Svar på cirkulärskrivelsen inkom från rikets samtliga 24 skogsvårdsstyrelser. 12 skogsvårdsstyrelser besvarade därvid jakande frågan, huruvida anledning fanns att överväga särskilda åtgärder mot dödsbo såsom skogsägare. Nio ansåg att dödsbo borde vara skyldigt att ha en ställföreträdare under det att sex ansåg att tidsbegränsning av dödsbo var erforderlig.

Beträffande jordbruksmark är det särskilt i vissa landsdelar, såsom Kopparbergs län och Tornedalen, påfallande att speciellt mindre inägoskiften, som tillhör personer bosatta utanför den ort där egendomen är belägen, lämnas obrukade. I många fall är ägaren härvid ett dödsbo. Det har därvid ofta enligt styrelserna visat sig mycket svårt för uppsiktsmyndigheten att komma till tals med dödsboet och träffa sådan överenskommelse om vanhävdens avhjälpande, som avses i 5 § uppsiktslagen.

S a m m a n f a t t n i n g s v i s anför styrelserna följande.

Dödsbonas totala andel av fastighetsbeståndet på landsbygden är relativt begränsad men problemet med dödsboägandet är trots det mycket allvarligt

med tanke på dels att dödsbona visar en tydlig tendens att öka sin andel av jord- och skogsfastigheterna, dels — och framför allt — på grund av att verksamheten för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering intensifieras, i samband varmed olägenheterna av dödsboägardet blir alltmera påtagliga. Dödsboägardet medför att dödsbofastigheterna till men för strukturrationaliseringen i ökad utsträckning undandras den normala fastighetsmarknaden. Ett aktivt rationaliseringsintresse påträffas inom denna ägarekategori mindre ofta än hos andra. Om icke något ingripande sker, är det sannolikt att de riktlinjer, som statsmakterna uppdragit för jordens och skogens användning och skötsel, i fråga om fastighetsägarekategorin dödsbo icke i erforderlig utsträckning kommer att kunna upprätthållas och att rationaliseringsverksamheten inom jordbruket och skogsbruket sålunda försvåras. Den kritik som här riktats mot dödsboet i dess nuvarande utformning har enbart tagit sikte på dödsboet såsom ägare till jordbruks- och skogsfastigheter. Det är sannolikt att mycket av denna kritik kan riktas mot dödsboet också i andra rättsliga sammanhang. På grund av vad sålunda uttalats framstår för styrelserna en utredning syftande till en allmän revision av gällande regler om dödsboets organisation och representation såsom en ytterst angelägen åtgärd.

Styrelserna har emellertid funnit det vara möjligt att närmare utreda sådana delar av frågekomplexet vilka begränsas till vissa förvaltningsfrågor berörande styrelsernas ämbetsområden. Styrelserna har därvid undersökt möjligheten att i detta mera begränsade sammanhang företaga sådana mindre ingripande lagstiftningsåtgärder att det skall bli möjligt att på ett enkelt sätt komma till rätta med vissa problem, som ofta uppkommer vid handhavande av förrättningsverksamheten och frågor angående jordens och skogens skötsel. Styrelsernas syfte är därvid att få till stånd en ordning som gör det praktiskt möjligt att tillämpa gällande skötsel- och förrättningslagar på jordbrukets och skogsbrukets område med samma effekt på fastigheter ägda av dödsbo (eller samägande förutvarande dödsbodelägare) och övriga. För styrelserna innebär detta endast ett fullföljande av de uppgifter som blivit styrelserna anförtrodda. De problem varom nu är fråga förekommer i viss utsträckning även i andra sammanhang, t. ex. vid planläggning och fastighetsbildning inom tätorter, men av olika skäl, främst det högre markvärdet och de möjligheter som lagstiftningen erbjuder för genomförande av en enligt byggnadslagen upprättad plan utan markägarnas medgivande, är behovet av ett ingripande i dessa fall icke särskilt påfallande i nu förevarande sammanhang.

En av utgångspunkterna för en reform av detta slag bör enligt styrelsernas mening vara att underlätta för en dödsbodelägare att få till stånd en ändamålsenlig skötsel av jord och skog samt rationaliseringsåtgärder för förbättring av dödsboets fasta egendom. För att en reform dessutom skall tillgodose de behov som tidigare här uppställts, är det angeläget att motsvarande möjlighet ges också åt sådana vid rationaliseringen verksamma organ, vilka har i lag reglerade funktioner.

Styrelserna fortsätter.

Styrelserna har i detta begränsade sammanhang icke funnit sig böra till behandling upptaga åtgärder som mera väsentligt ingriper i dödsboets nuvarande regelsystem, t. ex. föreskrift om arvskifte eller annan avveckling av

dödsbos fastighetsinnehav inom viss tid efter dödsfallet eller förordnande av boutredningsman på initiativ av myndighet eller möjlighet till majoritetsbeslut inom dödsbo. — Den lösning som styrelserna stannat för kan sägas innebära att man inför möjlighet att tillsätta boutredningsman för viss del av boets egendom och med begränsade befogenheter. Förslaget innebär att domstol på initiativ av delägare eller myndighet skall kunna förordna ett särskilt ombud med behörighet att företräda fastighetsägaren i vissa särskilt angivna situationer, där i lag redan nu sörts för att ägarens rättssäkerhet iakttages. Förslaget innebär, som förut framhållits, icke någon lösning av dödsboproblemet i stort utan endast ett jämställande — i fråga om rationalisering och skötsel — av dödsbos (och samägande f. d. dödsbodelägares) jordbruks- och skogsfastigheter med övriga ägarekategoriers fastigheter.

Ehuru förslaget icke direkt syftar till en minskning av antalet dödsbon, är det dock icke omöjligt att förslagets genomförande ändå kommer att verka i sådan riktning. En annan indirekt effekt av det framlagda förslaget kan väntas bestå däri att delägare i dödsbo i större utsträckning än som varit vanligt kommer att utse ställföreträdare för boet. En sådan utveckling, vilken av styrelserna skulle hälsas med tillfredsställelse, skulle få betydelse också i andra hänseenden, t. ex. vid de olika former av frivillig samverkan som i dag äger rum mellan exempelvis skogsägarna i en bygd.

Styrelsernas förslag till lag om fastighetsombud har följande lydelse.

1 §.

Finnes i dödsbo fast egendom, vilken är taxerad som jordbruksfastighet, eller innehaves efter upplösning av dödsbo sådan egendom av förutvarande dödsbodelägare med samäganderätt, må fastighetsombud förordnas att företräda egendomens ägare

1. gentemot skogsvårdsstyrelse i ärende enligt skogsvårdslagen;
2. gentemot länsstyrelse och lantbruksnämnd i ärende enligt lagen om uppsikt å jordbruk;
3. vid förrättning för fastighetsbildning;
4. vid förrättning enligt lagen den 3 september 1939 om enskilda vägar;
5. vid syneförrättning rörande företag enligt 7 kap. vattenlagen;
6. vid förrättning för bildande av jaktvårdsområde eller fiskevårdsområde.

Befogenheter må begränsas till viss eller vissa av här angivna uppgifter.

2 §.

Inom ramen för sitt uppdrag äger fastighetsombudet jämväl att inför domstolar och andra myndigheter föra talan för egendomen. Sådan talan må dock när som helst övertagas av ägaren.

3 §.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag skall fastighetsombudet iakttaga ägarens rätt och bästa.

Före den 15 februari varje år skall fastighetsombudet till delägarna avge redogörelse för föregående års verksamhet. På begäran av delägare skall fastighetsombudet därutöver lämna besked om av honom vidtagen särskild åtgärd.

4 §.

Fastighetsombud förordnas av rätten i den ort där fastigheten ligger. Ansökan därom må göras av delägare, länsstyrelse, skogsvårdsstyrelse, lantbruksnämnd eller förrättningsman vid sådan förrättning, varom talas i 1 §. Ansökan av annan än delägare må ej göras tidigare än ett år efter dödsfallet.

Ansökningen skall innehålla uppgift om vilka vid tidpunkten för ansökningen äro delägare i dödsboet eller fastigheten, såvitt möjligt med angivande av envars postadress. Delägare med känd postadress skall erhålla tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Är ägaren dödsbo, skall vid ansökningen i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas bouppteckning efter den döde ävensom efter avliden förutvarande delägare. Är bouppteckningen registrerad vid den rätt varunder fastigheten lyder, är dock tillräckligt om ansökningen innehåller uppgift om när registreringen skett.

5 §.

Fastighetsombud må ej förordnas

1. om egendomen är avträdd till konkurs eller till förvaltning av boutredningsman eller god man enligt lagen om samäganderätt;

2. om ägaren, innan ansökan om förordnande göres, hos rätten anmält ett här i riket bosatt ombud med minst samma befogenhet varom ansökan göres; eller

3. om det eljest är uppenbart att skäl saknas för åtgärden.

Mer än ett fastighetsombud må ej förordnas för samma egendom.

6 §.

Fastighetsombud skall entledigas

1. då han slutfört givet uppdrag;

2. då skäl för hans fortsatta förordnande ej längre föreligga; eller

3. om han vid utövandet av sin befattning gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller av annan orsak ej längre är lämplig att innehava uppdraget.

Uppdraget förfaller, om egendomen övergår till annan ägare än i 1 § sägs eller avträdes till konkurs, förvaltning av boutredningsman eller god man enligt lagen om samäganderätt.

7 §.

Fastighetsombudet är berättigad att av ägaren erhålla skäligen arvode för uppdraget ävensom ersättning för sina kostnader.

Efter länsstyrelsens prövning må fastighetsombud av allmänna medel erhålla förskott å arvode och kostnader.

8 §.

I fastighetsboken skall anteckning ske om förordnande av fastighetsombud, om upphörande av sådant förordnande ävensom om anmälan eller återkallelse av sådant ombud varom talas i 5 § första stycket andra punkten.

Dessutom föreslås viss ändring av 12 § kungörelsen den 18 november 1932 med närmare föreskrifter huru nya fastighetsböcker för landet skola inrättas och föras (nr 519).

För den närmare motiveringen till författningsförslagen hänvisas till en framställningen bifogad promemoria.

Remissyttranden

Över lantmäteristyrelsens, skogsstyrelsens och lantbruksstyrelsens framställning har remissyttranden avgetts. Av remissinstanserna har samtliga hörda länsstyrelser, d. v. s. länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län, ävensom 1954 års fastighetsbildningskommitté, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges skogsägareförbund samt Sveriges advokatsamfund tillstyrkt förslaget helt eller i huvudsak eller också lämnat detsamma utan erinran. Samma ståndpunkt intages av bl. a. häradshövdingarna i Nås och Malungs samt Torneå domsagor ävensom av överlantmätaerna, skogsvårdsstyrelserna och lantbruksnämnderna i Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län.

Justitiekanslersämbetet, Svea hovrätt och hovrätten för Övre Norrland samt häradshövdingarna i Jösse, Falu och Piteå domsagor avstyrker däremot förslaget. Familjerättskommittén finner det tveksamt om tillräckliga skäl visats för den föreslagna lagstiftningen och föreslår att det bör övervägas om en praktikabel ordning icke kan åstadkommas på ett från rättslig synpunkt enklare sätt än det föreslagna.

I fråga om förekomsten av dödsboägda jord- och skogsfastigheter har Svea hovrätt under hand inhämtat att tendensen till ökning av den dödsboägda andelen av dessa fastigheter icke synes ha bestått under perioden 1956—1961. Den i styrelsernas skrivelse redovisade ökningen med 13,4 % beträffande åren 1951—1956 uppges sålunda ha efterträts av en minskning med omkring 7,5 procent under perioden 1956—1961. Om man dessutom beaktar dels att av rikets totala areal åker- och skogsmark andelen dödsboägd sådan mark är relativt begränsad — endast inemot 6 procent av åkermarken och drygt 4 procent av skogsmarken torde innehas av dödsbon — dels ock att antagligen blott ett mindre antal av nu berörda dödsbon kan vålla särskilda svårigheter, förefaller det hovrätten som om olägenheterna av dödsboägandet knappast skulle kunna utgöra något direkt hinder av allvarigare natur mot jord- och skogsbrukets rationalisering.

Överlantmätaren i Kronobergs län och lantbruksnämnden i samma län framhåller att dödsboägda fastigheter inom vissa delar av Kronobergs län förekommer i betydande utsträckning och visar en klar tendens till ökning. Denna tendens är mycket påtaglig i skogsbygderna och de skogsbruksdominerade mellanbygderna. Överlantmätaren i Kopparbergs län, som erinrar om att enligt styrelsernas skrivelse skogsmarken i länet skulle till 17 procent ägas av dödsbon, framhåller att helt andra siffror gäller för åtskilliga delar av länet, främst där fastighetsrationalisering är som mest aktu-

ell. Som exempel nämner överlantmätaren att av 650 fastighetsägare vid ett av de inom länet pågående laga skiftena icke mindre än 557 är delägare i oskiftat dödsbo eller på ett eller annat sätt inblandade i samäganderättsförhållanden som nästan undantagslöst uppkommit ur dödsbon. Det kan enligt överlantmätaren mot bakgrunden av den praktiska erfarenheten från fastighetsrationaliseringsarbetet antagas att inom betydande områden $1/3$ — $2/3$ av alla fastigheter ägs av dödsbon.

I fråga om orsakerna till det ökade antalet oskiftade dödsbon framhåller *Sveriges skogsägareförbund* att den nuvarande jordförvärvslagen utgör det tyngst vägande skälet till att dödsboantalet visar en så markant ökning. Förbundet säger härom följande.

Den omständigheten att en dödsbodelägare, som icke är jordbrukare till professionen, i regel har mycket små möjligheter att få förvärva jordbruksfastighet, om han frånhänder sig delägarskapet i ett dödsbo, vari jordbruksfastighet ingår, bidrager otvivelaktigt i hög grad till att boet förblir oskiftat. Ett slopande av förvärvslagen eller uppmjukning av dess bestämmelser mot friare tillståndsgivning skulle sannolikt vara det mest effektiva medlet, när det gäller att motverka de nuvarande utvecklingstendenserna på dödsboområdet.

Beträffande antalet vanhävdsfall hänvisar *Svea hovrätt* till en av lantbruksstyrelsen år 1955 verkställd undersökning angående uppsiktsslagens tillämpning, avseende åren 1949—1954 (SOU 1956: 62 s. 22—39). Enligt tabell 1 i denna undersökning föreligger en klar nedgång under perioden av antalet brukningsenheter, beträffande vilka lantbruksnämnd ingripit på grund av vanhävd; år 1954 uppgick antalet brukningsenheter, beträffande vilka lantbruksnämnd ingripit och funnit vanhävd föreligga, i hela riket till 43. För hela femårsperioden var antalet sådana vanhävdsfall 712, varav 52 hänförde sig till dödsboägda brukningsenheter.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län uppger att antalet ärenden enligt uppsiktsslagen uppgår till inte mer än drygt 200 i hela landet, och för Kopparbergs läns del behandlades år 1962 endast 33 sådana ärenden.

Ett flertal remissmyndigheter såsom *justitiekanslersämbetet*, *Svea hovrätt*, *häradshövdingen i Falu domsaga* och *länsstyrelsen i Kronobergs län* finner styrelsernas förslag framstå som en särlagstiftning och ifrågasätter om icke hela frågan om dödsbos rättsliga ställning bör upptagas till behandling i ett vidare sammanhang. *Justitiekanslersämbetet* anför här om följande.

Såsom påpekas i förslaget är dödsboets associationsrättsliga reglering förhållandevis knapphändig. Detta torde ha sin grund däri, att vid tillkomsten av nu gällande bestämmelser på området behov av vidlyftigare regler icke ansågs föreligga; dödsboförvaltningen var ju icke tänkt såsom någon var-

aktig ekonomisk verksamhet. Med en utveckling mot allt längre bestående dödsboförvaltningar synes det icke otänkbart att även inom områden, som icke beröras av det framlagda förslaget, utförligare bestämmelser med avseende å dödsbos förvaltning kunna finnas påkallade. Det kan mot bakgrund av utvecklingen ifrågasättas, huruvida icke anledning finns att i ett vidare sammanhang upptaga hela frågan om dödsboets rättsliga ställning till behandling. Utan att detta spörsmål blivit föremål för närmare överbäganden kan det enligt justitiekanslersämbetets mening icke anses försvarligt att nu införa en tvångslagstiftning, som berör allenast en viss kategori av dödsbon.

Justitiekanslersämbetet ifrågasätter också lämpligheten av att vid sidan av boutredningsmannainstitutet införa ett nytt institut med den begränsade räckvidd, varom här är fråga.

Från de flesta håll vitsordas behovet av lagstiftning på området i en eller annan form. Svea hovrätt, som finner det önskvärt att ändrad lagstiftning kommer till stånd såvitt gäller den rättsliga regleringen av dödsboförvaltningen, framhåller dock svårigheten att bedöma nödvändigheten av att genom särskild lagstiftning råda bot på de av styrelserna angivna missförhållandena. Såsom framgår av den av hovrätten i sitt yttrande lämnade redogörelsen för de problem, som kan möta vid tillämpningen av den föreslagna lagstiftningen, torde dess genomförande enligt hovrättens mening endast i begränsad utsträckning medföra lättnader i styrelsernas arbete för rationalisering av skogsbruk och jordbruk. Arbetet med utredning angående dödsbodelägarna och deras vistelseorter torde sålunda komma att i väsentlig mån kvarstå. Vad angår de fall då delägarna är oeniga, visar passivitet eller över huvud icke kan anträffas kan, framhåller hovrätten, diskuteras huruvida dessa fall är så talrika och om förordnandet av fastighetsombud medför sådana fördelar att en speciallagstiftning bör komma till stånd. Hovrätten fortsätter.

Beträffande först skogsvårdslagen kan möjligen förhållandena under stundom vara sådana, att det skulle kunna vara av värde att få ett ombud förordnat att i vissa fall representera dödsbo eller samägare som avses i lagen. Men huruvida det föreslagna institutet fastighetsombud här erfordras i så stor utsträckning, som i lagförslaget antydes, eller om ett sådant ombud skulle tillgodose de uppställda syftemålen synes ovisst. Hovrätten kan härutinnan hänvisa till sin framställning under redovisningen av ärenden enligt skogsvårdslagen. Emellertid synes vissa skäl tala för att inom skogsvårdens område någon form av lagstiftning i förevarande ämne kommer till stånd.

Vad angår de övriga lagarna framstår fördelarna av lagstiftningen som än mera ovissa. Enligt uppsiktslagen synes det sålunda endast i undantagsfall vara något att vinna för en lantbruksnämnd genom att begära förordnande av fastighetsombud för att få vanhävd avhjälp. Av den ovan i denna del lämnade redogörelsen synes framgå, att ett fastighetsombuds möjligheter att komma till rätta med vanhävd är relativt begränsade. Det må i

denna del även anmärkas att utvecklingen numera i stor utsträckning går i den riktningen att mindre bärkraftiga jordbruk lägges ned och det synes icke uteslutet, att många av de dödsboägda fastigheter, som skulle falla under den föreslagna lagen, tillhör denna kategori. Redogörelsen för de övriga lagarna torde ha visat att med hänsyn till gällande regler om kallelser och omröstningar behovet av en särskild lagstiftning gör sig gällande i mindre mån än beträffande skogsvårdslagen.

För överlantmätaren i *Kopparbergs län* framstår en lagstiftning med det föreslagna syftet som ytterst angelägen i betraktande av förhållandena i länet. Vissa ändringar och jämkningar synes dock motiverade i vissa avseenden.

Familjerättskommittén framhåller att det ibland kan kräva ett mödosamt arbete att när boutredningsman ej finnes söka utröna vilka som är delägare i ett dödsbo, men det torde vara mera sällan som icke tillräcklig ledning kan erhållas i tillgängliga bouppteckningar. Efterforskan det av bouppteckningar måste ändå ske innan förordnande av fastighetsombud meddelas enligt förslaget. Det arbetet undgås alltså ej. Att förhållandena är särskilt tillkrånglade i vissa landsändar kan enligt familjerättskommittén knappast motivera ett generellt ingripande i den föreslagna formen.

Familjerättskommittén påpekar vidare att beträffande sådana åtgärder som avser att avvärja direkt misskötsel av egendomen enighet är ej någon betingelse för åtgärdens genomförande. Om överenskommelse ej kan träffas med delägare, kan åtgärden genomföras tvångsvis (se t. ex. 7 § uppsiktslagen samt 13 och 20 §§ skogsvårdslagen). Liknande synpunkter framföres jämväl av *Svea hovrätt*.

Från rättssäkerhetssynpunkt framhåller *Svea hovrätt* att bestämmelser saknas i förslaget om under vilka förutsättningar ett fastighetsombud bör tillsättas för att i dödsbodlagarnas ställe handha fastighetens skötsel. I lag bör enligt hovrättens mening närmare angivas dessa förutsättningar. *Familjerättskommittén* erinrar vidare om att förslaget ej heller uppställer något som helst krav på vissa kvalifikationer för uppdraget. *Advokatsamfundet*, som hänvisar till föreskriften i fråga om boutredningsman i 19 kap. 3 § ärvdabalken, att val av sådan skall så träffas att uppdraget kan förväntas bli utfört med den insikt som boets beskaffenhet kräver, anser att en motsvarande föreskrift lämpligen bör intagas i den nu föreslagna lagen.

Häradshövdingen i Piteå domsaga anför i fråga om rättssäkerhetskravet följande.

I förslaget anföres, att detsamma endast tar sikte på situationer, där i lag redan sörjts för att ägarens rättssäkerhet iakttages. Dessa garantier för rättssäkerheten består väl i allmänhet dock just i krav på att delägare skall höras och, för vissa fall, att ägares medgivande skall föreligga eller att eljest en ur rättssäkerhetssynpunkt betryggande prövning skall göras av förrättningsman, med besvär rätt för sakägare.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser däremot att med de inskränkningar i fastighetsombudets behörighet och befogenhet, som förslaget innebär, fog synes saknas för farhågor att det nya representationsinstitutet skulle lända till rättsförluster för ifrågavarande ägarkategori.

Från vissa håll har erinringar riktats mot förslaget därutinnan att införandet av institutet fastighetsombud kan förmodas ge administrativa myndigheter alltför stort inflytande på enskilds äganderätt till fast egendom. Sådan inställning redovisar *Svea hovrätt* och *häradshövdingen i Jösse domsaga*.

Familjerättskommittén finner det ligga nära till hands att uppfatta ombudets ställning så, att han väl skall tillvarataga delägarnas intressen men också ställa sig välvillig till den rationaliseringsåtgärd som är i fråga. Ett förfarande i dessa former är enligt kommittén i viss mån betänkligt därför att ansvaret för den ifrågasatta åtgärden kan komma att delvis avlyftas från vederbörande myndighet och i stället lägges på fastighetsombudet såsom representant för fastighetsägaren.

Enligt *Svea hovrätt* kan det tänkas föreligga fara för att ett på myndighets initiativ förordat fastighetsombud kommer att mötas av utbredd missstro hos den jord- och skogsbrukande befolkningen.

Från *justitiekanslersämbetets* sida framhålles att det i praktiken torde möta avsevärda svårigheter att för den tilltänkta uppgiften som fastighetsombud finna en villig person, som besitter erforderlig kännedom om fastigheten och dödsbodelägena.

Ett par remissinstanser påpekar, att förslaget icke innehåller någonting om kompetenskonflikter mellan ägaren och ombudet. Eftersom uppdraget endast avser en partiell behörighet att företräda fastigheten — ägaren företräder den i alla fall som ej omfattas av 1 § — måste, framhåller *familjerättskommittén*, konflikter lätt kunna uppkomma.

Några remissinstanser, *hovrätten för Övre Norrland* och *familjerättskommittén*, anser att delägarna i boet skall tillerkännas större inflytande än vad förslaget medger i frågan om alt utse ombud. Nämda hovrätt hävdar att fastighetsombud icke skall få förordnas utan att samtliga delägare fått tillfälle att yttra sig över ansökningen. Enligt förslaget kan dödsbodelägena avvärja förordnande endast genom anmälan om företrädare innan ansökan om förordnande göres. Denna begränsning anser *familjerättskommittén* vara omotiverad.

Hovrätten för Övre Norrland anser vidare att fastighetsombuds behörighet skall vara begränsad till vad som erfordras för den fråga som föranlett att ombud förordnas. *Överlantmätaren i Kopparbergs län*

framhåller däremot att utfärdat förordnande alltid bör ge fastighetsombudet befogenhet att företräda ägaren i samtliga de hänseenden i vilka en sådan representation anses kunna komma i fråga.

Samma överlantmätare, som intar en positiv hållning till styrelsernas förslag, anser detta dock i vissa avseenden vara präglad av en alltför långtgående restriktivitet. Överlantmätaren anser bl. a., att fastighetsombud bör utan särskild ansökan förordnas för alla nytillkommande fastighetsägande dödsbon. I övrigt bör förordnande såsom styrelserna föreslagit ske på ansökan av delägare eller myndighet. Blir den som förordnats att vara fastighetsombud förhindrad att fortsätta fullgörandet av sitt uppdrag bör annan förordnas i hans ställe. Överlantmätaren anser vidare — liksom *fastighetsbildningskommittén* — att ombud bör kunna förordnas att företräda ägarna till med samägenderätt innehavd fast egendom oavsett på vilket sätt som äganderättsförhållandet uppkommit. I likhet med ett flertal andra remissinstanser — däribland *häradsövdingen i Falu domsaga*, *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län* — finner överlantmätaren dessutom att fastighetsombud bör kunna förordnas oavsett hur den ifrågakvarande fasta egendomen behandlats från fastighetstaxeringssynpunkt.

Enligt *Sveriges skogsägareförbund* förekommer det stundom att ett aktiebolag eller annan förvaltande organisation i olika sammanhang, bland annat i fråga om skötseln av skog, företräder boet. Förbundet framhåller att det därvid från praktisk synpunkt torde vara att föredraga att till ombud utses den juridiska personen och icke en hos denne anställd person. Förbundet hävdar därför att jämväl juridiska personer skall kunna utses till ombud.

Av flera av de remissinstanser som intagit en negativ hållning till styrelsernas framställning har olika uppslag till lösning av de påtalade spörsmålen diskuterats. Sålunda framhåller *justitiekanslersämbetet* att grunden till styrelsens förslag är att det visat sig svårt att med stöd av de särskilda lagarna i önskvärd utsträckning eller med tillräcklig skyndsamhet genomföra erforderliga åtgärder, varför det mest naturliga synes vara att söka åstadkomma förbättringar genom ändringar i dessa lagar.

Familjerättskommittén anser myndighet böra kunna få initiativrätt till vissa åtgärder som ger möjlighet till lämplig representation. Kommittén anför härom följande.

På begäran av myndighet skulle kunna — efter mönster av 3 kap. 1 § tredje stycket jorddelningslagen — förordnas *god man* enligt 18 kap. föräldrabalken för *bortovarande delägarers fastighetsandel*, liksom *god man*

för *fastighet* enligt samäganderättslagen, om den har ett flertal ägare med ideella andelar (t. ex. minst tre) och detta måste anlagas medföra olägenheter. Vidare bör *boutredningsman för dödsbo* enligt 19 kap. ärvdabalken kunna förordnas på ansökan av myndighet, om skäl är därtill (jfr att *boutredningsman* enligt 19 kap. 1 § ÅB kan förordnas på ansökan av överförmyndare). Befogenheten att företräda fastighetsandelen, fastigheten eller dödsboet torde böra regleras så, att representanten har samma befogenheter som gäller för god man enligt ärvdabalken resp. för *boutredningsman* när sådan eljest förordnas. Redan nu används *boutredningsmannainstitutet* ofta med tanke just på förvaltningen av fast egendom som behållits oskiftad i dödsbo. Kostnaden bör kunna åläggas ägarna resp. dödsboet, i den mån förrättningen finnes vara till nytta för dem.

Svea hovrätt framhåller att en olägenhet föreligger däri att såsom styrelserna påpekat rättegångsbalkens regler om förfarandet vid delgivning med dödsbo icke synes vara tillämpliga exempelvis vid underrättelse till fastighetsägare om förrättning för undersökning enligt 19 § skogsvårdslagen eller vid meddelande av avverkningsförbud enligt 13 § 1 mom. andra stycket. Sistnämnda olägenhet synes enligt hovrätten kunna undanröjas genom att rättegångsbalkens regler om delgivning med dödsbo göres tillämpliga även beträffande delgivning enligt skogsvårdslagen.

Vidkommande olägenheten att verkställa utredning om delägarnas vistelseort eller att vid upprepade tillfällen tvingas inhämta yttrande eller godkännande av samtliga delägare så torde det enligt hovrättens mening få anses tveksamt, om det är principiellt riktigt att, som i förslaget gjorts, likställa fall där delägare är svåränträffbara med fall där delägare är oeniga eller visa sig passiva. Där svårighet föreligger att vinna utredning om dödsbodelägaras identitet eller vistelseort är förhållandena ofta sådana att god man enligt 18 kap. föräldrabalken kan förordnas. Visar delägare passivitet eller föreligger inbördes oenighet — vilket i det sistnämnda fallet måste innebära att någon delägare är emot exempelvis en överenskommelse — synes situationen enligt hovrätten böra lösas på samma sätt som då andra kategorier fastighetsägare än dem varom här är fråga visar passivitet eller på annat sätt motarbetar skogsvårdsstyrelsen.

För att underlätta kallelseförfarandet vid lantmäteriförrättningar ifrågasätter hovrätten om icke i jorddelningslagen och sammanföringslagen lämpligen bör införas bestämmelser av innehåll att kallelse till dödsbo skall kunna sändas till delägare som sitter i boet eller av annan anledning får anses kunna vara betrodd med uppdrag att mottaga kallelse. Vad beträffar samägda fastigheter erinras om att departementschefen vid framläggande av det slutliga förslaget till jorddelningslag yttrade att det syntes utan särskilt stadgande kunna anses klart att, därest fastighet ägdes av flera personer under sådana omständigheter att samäganderättsförhållande i egentlig mening förelåg, allenast en av dessa personer behövde särskilt kallas (NJA II 1926 s. 378).

För att komma till rätta med påtalade olägenheter föreslår *häradshövdingen i Falu domsaga* att hela den rättsliga konstruktionen av dödsbo bör ändras medan *häradshövdingen i Jösse domsaga* föreslår en bestämmelse om skyldighet för dödsbo att inom viss tid hos inskrivningsdomaren anmäla ett ombud, som skulle äga att tala och svara för dödsboets fasta egendom i alla frågor rörande denna, dock med den inskränkningen att ombudet icke får sälja eller med gäld belasta egendomen.

Offentliga utredningar

Frågan om de olägenheter som är förenade med en utveckling mot ett tilltagande antal oskiftade dödsbon har uppmärksamrats av flera offentliga utredningar. Sålunda har *ärvdabalksakkunniga* anfört följande (SOU 1954: 6 s. 124).

Det lär i viss utsträckning förekomma att dödsbo av skattetekniska skäl lämnas oskiftat under avsevärd tid. I den mån ej fråga är om verklig sammanlevnad i oskiftat bo är en utveckling mot allt större antal oskiftade dödsbon ägnad att väcka betänkligheter. Då enligt vad de sakkunniga inhämtat 1950 års skattelagssakkunniga ha sin uppmärksamhet riktad på saken, har emellertid någon lagstiftningsåtgärd i nu ifrågasvarande sammanhang icke ansetts påkallad.

Förslag i frågan har icke lämnats av skattelagssakkunniga. Däremot har frågans skatterättsliga konsekvenser blivit föremål för undersökning av *skatteflyktskommittén* (SOU 1963: 52).

Kommittén yttrar i betänkandet bl. a. följande.

De i närmast föregående avsnitt redovisade undersökningarna rörande förekomsten av dödsbon utvisar enligt kommitténs mening att det för närvarande finns ett betydande antal dödsbon, i vilka ett skifte är ställt på framtiden. I vissa fall är anledningen härtill säkerligen att delägarna bor tillsammans t. ex. på en dödsboet tillhörig fastighet såsom då den ene av två makar, som tillsammans bedrivit jordbruk på egen fastighet, avlidit och efterlevande maken fortsätter jordbruket, därvid han jämte makarnas barn kvarbor på jordbruksfastigheten. I ett stort antal fall åter föreligger emellertid inte sådan sammanlevnad i oskiftat bo. Såsom kommittén i det föregående påvisat kan de skattskyldiga under särskilda förhållanden vinna stora fördelar ur beskattningssynpunkt genom att underlåta att upplösa dödsbo. Det kan därför inte uteslutas att möjligheten att på detta sätt vinna skattelättnad många gånger är det avgörande skälet till att ett dödsbo bibehålles oskiftat, trots att delägarna inte sammanlever. Påpekas bör dock att förhållandet givetvis kan ha andra orsaker. Bland de faktorer, som härutinnan spelar stor roll, märkes det förhållandet, att dödsbo är en bekväm och ändamålsenlig förvaltningsform. Ett annat skäl att inte upplösa ett dödsbo kan vara önskemålen att bibehålla en släktgård inom familjen. Det kan också bero på testamentariska föreskrifter att ett dödsbo inte kan eller lämpligen bör skiftas. I själva verket torde det i flertalet fall vara så att samverkan av många faktorer gjort att ett dödsbo inte blivit skiftat. Måhända har därvid beskatt-

ningssynpunkten inverkat, men då skattebesparingen oftast uppgår till relativt blygsamt belopp, torde kunna påstås att huvudsakligen andra synpunkter varit avgörande. Det bör inte heller förglömmas att — — — det i dödsbo med flera delägare också kan förhålla sig så, att ett bibehållande av dödsboet oskiftat ur beskattningssynpunkt kan vara fördelaktigt för några av delägarna men ofördelaktigt för andra.

Enligt kommitténs mening kan det inte anses tillfredsställande att delägare i dödsbo enbart genom att underlåta att företaga skifte i boet, då sådant eljest bort och kunnat ske, kan förskaffa sig betydande skattelättnader. Kommittén anser att inkomst- och förmögenhetsbeskattningen bör utformas så att skatten utgår med det belopp som skulle träffat delägarna om dessa direkt beskattades.

Kommittén anser inte att det i detta sammanhang bör införas någon tvingande regel i civilrätten, enligt vilken skifte måste äga rum inom viss tid. För att uppnå den avsedda beskattningseffekten föreslår kommittén i stället föreskrifter av innebörd att regler för beskattning av handelsbolag skall tillämpas på ifrågavarande dödsbon. Handelsbolag är nämligen en juridisk person, vars verksamhet även vid beskattningen anses driven av bolaget såsom sådant men vars inkomster och förmögenhet taxeras inte hos bolaget utan hos dess delägare i förhållande till deras andelar i bolaget. Enligt kommitténs mening bör ändrade bestämmelser rörande dödsbobeskattningen inte äga tillämpning förrän från och med det taxeringsår, som infaller närmast efter utgången av det fjärde kalenderåret efter det kalenderår, varunder dödsfallet inträffade. Genom en sådan regel ges minst tre ars rådrum med dödsboavvecklingen. Kommittén föreslår vidare vissa beloppsgränser och en del dispensmöjligheter.

Skatteflyktskommitténs betänkande har remissbehandlats. Proposition i ämnet avses bli framlagd för 1965 års riksdag.

Även 1958 års *jordlagsutredning* har i sitt betänkande med förslag till ny jordförvärvslag (SOU 1961: 49 s. 129 f) yttrat sig i frågan om vissa olägenheter till följd av dödsboägandet. Utredningen har anfört följande.

Såväl den ökade förekomsten av dödsbofastigheter som överlåtelseerna vid sidan om förvärvslagstiftningen till anförvanter medför otvivelaktigt i betydande utsträckning dels att jord och skog överföres till personer, som icke är beroende av den för sin försörjning, dels att rationaliseringsprocessen fördröjes och försvåras. Det lär heller icke vara ovanligt att med förhållandet följer nedsatt brukning och sämre skogsvård. Från skogsvårdsstyrelser har bl. a. framhållits svårigheterna att ena dödsbodelägare om skogsvårdande åtgärder. Samtliga dessa konsekvenser är enligt utredningens mening olyckliga. Såsom ovan anförts torde de emellertid knappast kunna minskas på ett effektivt sätt genom en begränsning av släktskapsundantagen utan att de normala fallen av överlåtelse till anförvanter även drages med. Andra vägar huvudsakligen vid sidan av förvärvslagstiftningen torde därför behöva sökas. Det torde dock icke ankomma på jordlagsutred-

ningen att anvisa dessa. Utredningen vill emellertid framhålla, att rationaliseringsverksamheten säkerligen i många fall skulle väsentligt underlättas om skyldighet infördes för dödsbo, i vars tillgångar ingick fast egendom, att utse någon som ägde företråda dödsboet vid förrättningar av skilda slag. Enligt vad utredningen inhämtat försvåras bl. a. genomförandet av lantmäteriförrättningar ofta av att alla dödsbodelägare måste kallas och vara eniga om att medgiva eller begära viss åtgärd. Även underhandlingar och åtgärder i samband med markbyten skulle underlättas om berört dödsbo hade behörig företrädare. Enligt utredningens mening bör lagstiftning övervägas i detta hänseende och t. ex. avse dödsbon, som är oskiftade längre tid än två år.

Jämväl må nämnas att 1949 års *jaktutredning* i sitt år 1961 avgivna betänkande med förslag till ändringar i jaktlagstiftningen funnit gällande rättsegler i fråga om dödsboförvaltning verka tyngande och försvårande vid bildande av jaktvårdsområde (SOU 1961: 67 s. 115).

Av årets riksdagsberättelse (s. 67—68) framgår slutligen att sakkunnig tillkallats enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 januari 1964 för att följa arbetet i en i Danmark tillsatt kommitté för revision av den danska lagstiftningen om *skifte av dödsbo* samt för att lämna upplysningar om svensk rätt på området och vidare överväga, huruvida anledning föreligger att föreslå ändringar i den svenska lagstiftningen.

Enkel fråga

Herr Nilsson i Tvärälund framställde vid 1964 års riksdag en enkel fråga till chefen för justitiedepartementet, huruvida avsikt förelåg att förelägga riksdagen förslag till lag om fastighetsombud för jordägande dödsbo i enlighet med lantmäteristyrelsens m. fl. utredningsförslag. Statsrådet Kling svarade den 20 mars 1964 att detta lagstiftningsprojekt inte är av den angelägenhetsgraden, att det i dagens mycket ansträngda läge när det gäller behandling av lagfrågor i departement och i lagrådet kan ges någon förtursrätt. Statsrådet kunde därför för det dåvarande inte säga om och i så fall när något förslag i ämnet kommer att underställas riksdagen. (Andra kammarens prot. 1964 12: 134 d.)

Utskottet

Enligt gällande regler krävs i princip enhällighet bland dödsbodelägarna för varje beslut som rör dödsboet. Vid tillkomsten av 1933 års lag om bouppteckning och arvskifte, vilken inarbetats i den år 1958 antagna ärvdabalken, utgick man från att dödsboet inte skulle ägna sig åt någon varaktig ekonomisk verksamhet. Därför kunde dödsboets associationsrättsliga reglering

också göras relativt knapphändig. Sålunda har inga generella föreskrifter lämnats om ställföreträdare. Om dödsbodelägare det begär, skall dock rätten förordna att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman. Under vissa förutsättningar kan även överförmyndare påkalla sådant förordnande.

I gällande lagstiftning finns regler om skötseln av såväl skog som jordbruk. Enligt skogsvårdslagen har skogsvårdsstyrelse att, då de i lagen givna skötselföreskrifterna i fråga om avverkning icke på visst sätt iakttas, försöka träffa överenskommelse med skogens ägare. Kan överenskommelse inte träffas eller håller ägaren ej överenskommelsen, äger styrelsen meddela avverkningsförbud. I brådskande fall får styrelsen meddela sådant förbud utan föregående förhandlingar. Då markägare försummar att följa givna regler om återväxt, skall skogsvårdsstyrelse också söka träffa överenskommelse med honom. Misslyckas detta företas särskild syn, varefter nya förhandlingar med markägaren äger rum. Kan överenskommelse ändå inte träffas, dras saken inför domstol, som äger föreskriva återväxtåtgärder. Tvångsmedelsförfarandet enligt lagen om uppsikt å jordbruk liknar i viss mån skogsvårdslagens. I första hand skall sålunda lantbruksnämnden, om vanhävd föreligger, söka få till stånd en överenskommelse med markägaren. Lyckas inte detta eller fullgörs ej avtalet, skall ärendet anmälas för länsstyrelsen, som föreskriver de åtgärder, som erfordras för vanhävdens avhjälpande.

I förevarande motioner framhålls att dödsbon numera behålls oskiftade under längre tid än förut. Härigenom uppkommer olägenheter inte minst för de myndigheter som har hand om strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket. Dessa olägenheter kommer enligt motionärerna att öka väsentligt genom den pågående rationaliseringsverksamheten inom dessa näringsgrenar. Då en fastighet ägs av ett dödsbo är det enligt motionärerna ofta svårt att utröna, vilka delägarna är, särskilt om längre tid förflutit från dödsfallet. Eftersom enighet krävs bland delägarna för beslut och myndigheterna har att i förekommande fall söka träffa överenskommelser från rationaliseringssynpunkt med de dödsbon som äger jordbruks- och skogsfastigheter, är det angeläget att få kunskap om delägarnas namn och adress. Motionärerna framhåller att problemen dock icke är begränsade till nyssnämnda situationer utan olägenheter kan även uppkomma i dödsbos förhållande till bl. a. vägsamfälligheter och fiskevårdsföreningar. För att lösa de påtalade spörsmålen borde enligt motionärerna i lag föreskrivas att dödsbo skall vara skyldigt att ha fastighetsombud att företräda delägarna i vissa särskilt angivna situationer. Det hemställs om utredning i ämnet.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen har lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen i skrivelse år 1962 till Kungl. Maj:t framlagt ett förslag till lag om fastighetsombud. Lagförslaget avser --- som ett led i syftet att upprätthålla de riktlinjer som statsmakterna uppdragit

för jordens och skogens användning och skötsel -- att beträffande fastighetsägarkategorien dödsbon och samägande förutvarande dödsbodelägare avhjälpa vissa olägenheter, som uppkommer till följd av gällande regler om egendomens förvaltning i dylika fall. Förslaget innebär i huvudsak att domstol på ansökan av delägare eller myndighet skall kunna förordna ett särskilt ombud med behörighet att företräda fastighetsägaren i vissa särskilt angivna situationer. Förslaget avser i första hand ärenden enligt skogsvårdslagen och uppsiktslagen ävensom lantmåteriförrättningar och vissa andra förrättningar, vid vilka lantmätare vanligtvis anlitas som förrättningsmän, samt syneförrättningar enligt 7 kap. vattenlagen. Behovet av kompletterande regler i fråga om ställföreträderskap för dödsbo motiveras enligt styrelserna av de svårigheter, som f. n. uppkommer i verksamheten inom styrelsernas ämbetsområden på grund av dödsbos knapphändiga associationsrättsliga reglering. Svårigheterna har angivits principiellt vara av två skilda slag. Den ena hänför sig till kravet på enhällighet bland delägarna för åstadkommande av giltigt beslut, och den andra avser reglerna om delgivning med dödsbo för kallelse till förrättningar av skilda slag. I båda fallen uppstår i praktiken svårigheter.

Över styrelsernas framställning har ett flertal remissyttranden avgetts. Det övervägande antalet remissinstanser har tillstyrkt förslaget helt eller i huvudsak eller lämnat detsamma utan erinran. Från några håll har förslaget t. o. m. ansetts vara präglad av en alltför långtgående restriktivitet. De flesta rättsvårdande myndigheter och domstolar som yttrat sig har däremot avstyrkt förslaget under åberopande framför allt av att detta framstår som en särslagstiftning. Dessa myndigheter och domstolar har icke funnit det försvarligt att nu införa en tvångslagstiftning, som berör endast en viss kategori av dödsbon, utan ansett att hela frågan om dödsbos rättsliga ställning borde upptas till behandling i ett vidare sammanhang. Även från rättssäkerhetssynpunkt har kritik riktats mot förslaget. Bl. a. har framhållits att bestämmelser saknas däri om under vilka förutsättningar ett fastighetsombud bör tillsättas för att i dödsbodelägarnas ställe handha fastighetens skötsel, ävensom att några krav ej uppställs på vissa kvalifikationer för uppdraget. Det har vidare hävdats att ett införande av institutet fastighetsombud kan förmodas ge administrativa myndigheter ett alltför stort inflytande på den enskildes äganderätt till fast egendom. Jämväl har framhållits att ombudets ställning kan uppfattas så att han väl skall tillvarata delägarnas intressen, men också ställa sig vällvillig från rationaliseringssynpunkt. Till följd härav har ansetts att ansvaret för den ifrågasatta åtgärden kan komma att delvis avlyftas från myndigheten och i stället läggas på ombudet som representant för fastighetsägaren. Fara har också förmenats kunna föreligga för att ett på myndighets initiativ förordnat fastighetsombud skall komma att mötas av utbredd misstro hos den jord- och skogsbrukande befolkningen.

En del remissinstanser, som inte biträtt styrelsernas framställning, har föreslagit andra lösningar av förevarande problem. Sålunda föreslår härads-hövdingen i Falu domsaga att hela den rättsliga konstruktionen av dödsbo bör ändras, medan häradshövdingen i Jösse domsaga anser behov föreligga av en bestämmelse om skyldighet för dödsbo att inom viss tid hos inskrivningsdomaren anmäla ett ombud, som med viss inskränkning äger att tala och svara för dödsboets fasta egendom. Justitiekanslersämbetet anser det mest naturliga vara att söka åstadkomma förbättringar i de särskilda lagarna som förslaget omfattar. Enligt familjerättskommittén bör myndighet kunna få initiativrätt till vissa åtgärder som ger möjlighet till lämplig representation. På begäran av myndighet bör sålunda kunna förordnas god man enligt 18 kap. föräldrabalken för bortovarande delägars fastighetsandel liksom under vissa förutsättningar god man för fastighet enligt samäganderättslagen. Vidare bör myndighet beredas rätt att påkalla förordnande för boutredningsman enligt 19 kap. 1 § ärvdabalken. Svea hovrätt ifrågasätter slutligen vissa ändringar rörande nu gällande bestämmelser beträffande kallelser och delgivning.

Även om förslaget sålunda fått ett blandat mottagande av remissinstanserna, vitsordas dock från de flesta håll de av styrelserna och motionärerna påtalade svårigheterna för de inom skogs- och jordbruksrationaliseringen verksamma myndigheterna att framför allt beträffande dödsboägda fastigheter få till stånd överenskommelser om åtgärder på sätt förutsatts i skötsel-lagstiftningen. Liknande svårigheter anses föreligga bl. a. vid vissa lantmä-terieför rättningar. Med hänsyn till utflyttningen från landsbygden kan det enligt utskottets mening befaras att svårigheterna kommer att öka i fram-tiden. I likhet med styrelserna, flertalet remissinstanser och motionärerna finner utskottet därför att dessa olägenheter bör avhjälpas och förebyggas genom lagstiftning. Rörande utformningen av en sådan lagstiftning råder delade meningar. Utskottet anser emellertid att något ställningstagande från riksdagens sida till sistnämnda spörsmål nu ej erfordras. Det torde få an-komma på Kungl. Maj:t att snarast möjligt pröva det av styrelserna an-hängiggjorda ärendet och efter den ytterligare utredning som må finnas nöd-vändig förelägga riksdagen erforderliga förslag till lagstiftning. Vad sålunda anförts torde böra ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet får således hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening ge till känna vad utskottet anført i anledning av motionerna I: 13 och II: 11.

Stockholm den 16 mars 1965

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson*, Svante Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Knut Johansson, Erik Jansson*, Gunnar Pettersson, Torsten Hansson* och Axel Kristiansson*;

från andra kammaren: herrar Johansson i Torp, Nyberg, Grebäck*, Nilsson i Svalöv, Svenning, fröken Anderson i Lerum, herrar Tobé och Hammarberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.